

УДК 343.1

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2023.2.20>

ТАРАСЕНКО О.С., ЄРМАКОВ Ю.О.

**ФОРМИ ТА СТАДІЇ ОПЕРАТИВНОГО ПОШУКУ
ЯК ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТАКТИЧНОЇ ФОРМИ ДІЯЛЬНОСТІ
ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ****FORMS AND STAGES OF OPERATIONAL SEARCH, AS AN ORGANIZATIONAL
AND TACTICAL FORM OF ACTIVITY OF OPERATIONAL UNITS**

У статті розглянуто напрямки, форми та стадії оперативного пошуку, як організаційно-тактичної форми діяльності оперативних підрозділів. Зазначено, що оперативний пошук фактичних даних про злочини здійснюється у таких формах: пошук первинної інформації про ознаки ще невідомої протиправної діяльності; організація пошуку невідомої інформації про ознаки вже відомих злочинів; аналітичний пошук. До стадій оперативного пошуку, як організаційно тактичної форми діяльності оперативних підрозділів віднесено: ініціативний пошук; виявлення ознак злочину; підтвердження вчинення злочину; встановлення елементів складу злочину. Зроблено висновок, що виокремлення аналітичної форми оперативного пошуку дозволяє визначити його напрямок, що реалізується за принципом «від ознак злочинної діяльності до особи, яка готується до вчинення, вчинює або вчинила злочин» і «відповідає» індуктивному напрямку, та зміст цього напрямку – встановлення осіб, які становлять оперативний інтерес, фактів підготовки та вчинення злочинів на підставі непрямих ознак.

Ключові слова: виявлення злочинів, діяльність оперативних підрозділів, організаційно-тактична форма, оперативний пошук, напрямки, форми, стадії.

The article examines directions, forms and stages of operational search as an organizational and tactical form of activity of operational units. It is noted that the operational search for factual data about crimes is carried out in the following forms: search for primary information about signs of yet unknown illegal activity; organizing the search for unknown information about the signs of already known crimes; analytical search. The stages of operational search, as an organizational tactical form of activity of operational units, include: proactive search; detection of signs of a crime; confirmation of the commission of a crime; establishing the elements of the crime. It was concluded that the isolation of the analytical form of operational search allows to determine its direction, which is implemented according to the principle "from signs of criminal activity to a person who is preparing to commit, commits or has committed a crime" and "corresponds" to the inductive direction, and the content of this direction is the identification of persons, which are of operational interest, facts of preparation and commission of crimes on the basis of indirect signs.

Key words: detection of crimes, activity of operational units, organizational and tactical form, operational search, directions, forms, stages.

Постановка проблеми. Злочини вчинюються в умовах таємності, оскільки особи, які їх вчинюють, намагаються уникнути покарання шляхом тримання у таємниці максимально більше фактів, відсутність обізнаності про які власне і складає уявлення про латентність певного виду

© ТАРАСЕНКО О.С. – доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України професор кафедри оперативно-розшукової діяльності (Національна академія внутрішніх справ) <https://orcid.org/0000-0002-3179-0143>

© ЄРМАКОВ Ю.О. – доктор юридичних наук, доцент, провідний науковий співробітник (Науково-дослідний інститут публічного права) <https://orcid.org/0000-0002-9400-0604>

злочинів, а саме: факт вчинення певних дій (які можуть бути кваліфіковані як злочинні), факт вчинення конкретного виду злочину, факт вчинення навмисного злочину, факт настання злочинного результату, факт вчинення злочинних дій певною особою, факт обізнаності особи про злочинний характер своїх дій тощо. У підсумку злочинність як соціальне явище характеризується високим ступенем латентності, про фактичні масштаби невідомо ні правоохоронним органам, ні суспільству та громадськості, хоча публікації у ЗМІ, громадська думка свідчать про збільшення кількості фактів кримінальних правопорушень, офіційна статистика не показує цього [1, с. 118]. Тому відносно невелика кількість зафіксованих фактів злочинів не може слугувати підставою для категоричного висновку про незначну поширеність досліджуваного явища. Практично, статистика відображає лише невелику частину фактично вчинюваних кримінальних правопорушень – і це твердження може бути підкріплено великою кількістю факторів та чинників різного ступеня значимості, що відносяться як до показників розвитку країни в цілому, рівня життя більшості громадян, стану правоохоронної системи, так і до експертних оцінок розмірів злочинності (що ґрунтуються на вивченні фактичного матеріалу, досвіду респондентів). Латентний (прихований) характер злочинної діяльності зумовлює необхідність активної діяльності правоохоронних органів щодо їх виявлення [1, с. 92]. Практично, виявлення зазначених фактів може відбуватися не залежно а ні від суб'єкта (та його відношення до правоохоронних органів), місця, де відбуваються злочинні дії, наявності початого кримінального провадження (і відповідно проведення певних слідчих розшукових дій) або здійснення пошукових дій спеціалізованими суб'єктами (оперативними підрозділами або конфідентами). Тобто, важко чітко окреслити межі пошукової діяльності, відокремити процес виявлення злочинних дій на загальному рівні від повсякденної правоохоронної діяльності. Натомість, є можливість виокремити певний механізм, систему дій, яка у загальному вигляді регламентована на рівні законів (шляхом встановлення повноважень для правоохоронних органів щодо виявлення злочинів), а деталізована на рівні підзаконних нормативних актів як організаційно-тактична форма діяльності оперативних підрозділів. Оскільки кожний правоохоронний орган, враховуючи «свої» завдання, нормативно врегульовує пошукову діяльність шляхом створення підзаконного нормативного акта (наказу, інструкції, розпорядження тощо), дія якого розповсюджується виключно на працівників цього органу, то відповідно механізми, системи, назви пошукового процесу дещо різняться. Але враховуючи, що механізм виявлення латентних злочинів, має в основі загальну для всіх правоохоронних органів систему кримінальної юстиції, яка, у свою чергу регламентується одними (для всіх) законами та нормативними актами, ми розглядаємо зазначений механізм, який у теорії оперативно-розшукової діяльності отримав назву – оперативний пошук. Тривалий час механізм оперативного пошуку, функціонування у цьому напрямку оперативних підрозділів, було надбанням виключно теорії ОРД, яка розвивалася у закритому (таємному) режимі, і відповідно наукові розробки здійснювалися за тих же умов. Цей фактор значно знижував ефективність наукових дискусій, унеможлилював посилення на нормативні акти у «відкритих» працях, що створювало певну незбалансованість у побудові теоретичного підґрунтя для пошукової роботи. Ситуація дещо змінилася, коли ряд оперативно-розшукових заходів були уведений у кримінальний процес, створюючи собою інститут негласних слідчих розшукових дій. Відповідно з'явилося значна кількість наукових розробок у цій сфері, що дозволило розглядати окремі сили та засоби, методи оперативно-розшукової діяльності у тому числі і ті, що використовуються у процесі оперативного пошуку. Відповідно на широкий загал було винесено ряд дискусійних питань реалізації механізму пошукової діяльності оперативних підрозділів, що обумовлює необхідність теоретичного обґрунтування стадій оперативного пошуку, його напрямків та форм.

Стан наукових досліджень. До існування окремого інституту пошукової діяльності науковці відносяться по-різному. Практично наукові розробки можна поділити на два умовних блоки: до уведення інституту НСРД та після цього. Існує думка, що ознаки кримінальних правопорушень можуть бути виявлені трьома шляхами (шляхом проведення оперативно-розшукових заходів, які передують початку кримінального провадження; громадянами, а також представниками державних організацій під час проведення перевірочних і контрольних заходів та ін.; безпосередньо слідчим, прокурором і судом) [2, с. 391]; Т.І. Савчук вважає, що доцільно розрізняти два види діяльності, спрямованої на виявлення ознак кримінальних правопорушень: пошукову діяльність (діяльність оперативних підрозділів та діяльність контролюючих органів, у процесі якої виявляються ознаки кримінальних правопорушень); кримінально-процесуальну діяльність (діяльність з перевірки заяв та повідомлень про кримінальні правопорушення та безпосереднє виявлення їх ознак слідчим під час розслідування) [3, с. 94]; В.П. Корж зазначає, що ознаки

кримінальних правопорушень можуть бути виявлені в результаті проведення оперативно-розшукових заходів, розгляду заяв та повідомлень громадян або юридичних осіб, під час розслідування інших кримінальних правопорушень [4, с. 283]; В.Г. Петросян [5, с. 117] вважає, що виявлення кримінальних правопорушень є цілеспрямованою діяльністю оперативних та слідчих підрозділів для встановлення, фіксації фактів, обставин їх учинення та осіб, які причетні до учинення кримінального правопорушення та отримання інформації, що може бути використана як докази в перебігу досудового розслідування.

Інший контекст наукові дослідження отримали після 2012 року, коли, у зв'язку зі уведенням чинного КПК, було докорінно змінено підхід до використання сил та засобів оперативно-розшукової діяльності, як до початку досудового розслідування, так і у рамках кримінального провадження, що «потягло» за собою зміни положень підзаконних нормативних актів, які регламентували негласну роботу оперативних підрозділів, у тому числі і процедуру оперативного пошуку, а саме: О.О. Шаповалов (у період 2015–2019 р.р.) здійснив фундаментальне дослідження поняття, основних термінів, складових та системи оперативного пошуку; М.Б. Борчаковський (у період 2017–2021 р.р.) розглядав систему виявлення злочинів, як одне з завдань правоохоронних органів, позиціонує оперативний пошук як елемент зазначеної системи; поняття та окремі складові оперативного пошуку досліджено М.О. Волошиною (у період 2018–2020 р.р.); М.В. Сташак досліджував складові елементи та алгоритмізацію оперативного пошуку як організаційно-тактичної форми оперативно-розшукової діяльності (2015–2020 р.р.). Ряд науковців досліджували особливості реалізації елементів оперативного пошуку під час протидії окремим видам злочинів в інтересах власних досліджень (С.В. Албул, В.В. Малюк, С.О. Павленко, Ю.О. Пархоменко, В.Г. Севрук, О.В. Ткаленко, Д.М. Цехан).

Зазначені науковці, досліджуючи проблемні питання пошукової діяльності оперативних підрозділів, внесли свій вклад в теоретичне підґрунтя оперативного пошуку, але не відобразили цілісної системи послідовно вирішуваних пошукових завдань, які і є власне механізмом оперативного пошуку.

Мета статті – виокремити форми та стадії оперативного пошуку, як організаційно-тактичної форми діяльності оперативних підрозділів.

Основний зміст. Виявлення кримінальних правопорушень є процесом, який можна розглядати не лише як спеціальну діяльність оперативних підрозділів правоохоронних органів, оскільки така діяльність може бути складовою ходу досудового розслідування та здійснюватися як безпосередньо слідчим, так і спільними діями співробітників як слідчих, так оперативних підрозділів. Але під час виконання завдання протидії злочинам мета досягається шляхом вирішення конкретних завдань різного змісту і першим етапом такої діяльності є саме пошук ознак вчиненого (або такого що на разі вчинюється) злочину [6, с. 93]. Оскільки цей процес має окреме нормативне регулювання, визначених суб'єктів, виокремленні нормативні заходи, які застосовуються під час вирішення пошукових завдань, межі (початок та закінчення), то відповідно, у теорії оперативно-розшукової діяльності він отримав назву – оперативний пошук, як система виявлення осіб та фактів, що становлять оперативний інтерес. Слід відмітити, що співвідношення понять виявлення злочинів та оперативний пошук злочинів – спірне і чіткого критерію виокремлення не мають. На нашу думку, зміст такого відмежування полягає у термінології, яка використовується різними галузями права, зокрема оперативний пошук більш притаманний теорії ОРД, а виявлення злочинів – криміналістичній теорії, теорії кримінального процесу. Наукові розробки у галузях зазначених теорій носять спірні висновки, оскільки дослідники, оперуючи термінами «своїх» теорій роблять практично однакові висновки, але прив'язують їх до термінології, що притаманна різним (спорідненим) галузям права. Наприклад, науковці вважають, що виявлення злочинів відбувається шляхом використання наступних джерел: дані офіційної статистики НП України та Офісу Генерального прокурора України; інформації, отримана з конфіденційних джерел; інформаційно-аналітичних та довідкових матеріалів; матеріалів судової практики; відкриті та анонімні листи, скарги, звернення громадян; матеріалів засобів масової інформації, мережі Інтернет; матеріалів наукових досліджень та практики правоохоронної діяльності [1, с. 82-83; 7, с. 93-94]. Формально, пошукова робота оперативних підрозділів повинна регламентуватися виключно нормативними актами, і джерелом інформації про їх вчинення, що водночас є підставою для початку досудового розслідування (або оперативно-розшукову діяльність) відповідно до вимог ч. 1 ст. 214 КПК України, а також п. 1 ст. 6 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» є: заява; повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення; повідомлення, про вчинення кримінального правопорушення, опубліковані в засобах масової інформації; самостійне виявлення

слідчим, прокурором обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення (може мати місце лише під час виконання ними покладених на них обов'язків із здійснення відповідного розслідування злочинів або прокурорського нагляду за дотримання законів). На нашу думку, роблячи такі висновки, науковці випускають з поля зору («пропускають») значний етап діяльності правоохоронних органів (зокрема оперативних підрозділів) і одразу переходять до стадії використання його результатів. О.О. Шаповалов доводить, що виявлення злочину та оперативний пошук не тотожні поняття, як, і саме тому процес активного здобування інформації про осіб та факти, які становлять оперативний інтерес, в теорії ОРД отримав назву – оперативний пошук [8, с. 149-159]. На думку інших науковців співвідношення цих понять полягає в тому, що початковою стадією будь-якого процесу виявлення будь-чого(кого) є пошук, здійснення якого в ОРД утворює особливий вид (форму), що позиціонується як оперативний пошук, який виступає у двох складових: елемент (стадія) будь-якої пізнавальної діяльності; система організації, що має свою особливу правову природу, підстави та принципи організації [1, с. 118].

Як система організації оперативний пошук має свої особливі ознаки, до яких можна віднести наступні: початковий етап процесу пізнання (оперативного пошуку), викликаний невідомим характером місцезнаходження фактичних даних про злочини; метою є виявлення ще невідомих фактів злочинів та осіб, які їх вчинили, зниження (або усунення) ентропії вихідної ситуації; підставами для початку пошуку слугує припущення (версія) відносно підготовки чи вчинення злочину за наявністю окремих ознак, що вказують на такі діяння або на осіб, які готують злочин, вчиняють його або вчинили та вимога законодавця щодо вжиття необхідних оперативно-розшукових заходів щодо попередження, своєчасного виявлення, припинення і розкриття злочинів; проводиться за певними пошуковими ознаками у місцях де криміногенні процеси мають тенденцію до повторюваності, регулярності проявів у часі та просторі [8, с. 152].

Пошукові заходи не є однорідними, оскільки можуть проводитися як до початку оперативної розробки, так і під час її проведення, як поза межами досудового розслідування так і після його початку. Мета пошукових заходів теж відрізняється, оскільки залежить від виду та об'єму вже отриманої інформації, або взагалі тільки передбачуваної можливості її отримання. Так само неможливо відмежувати пошукові заходи за суб'єктами, оскільки заздалегідь не відомо яка саме інформація буде отримана у результаті їх проведення, і відповідно які саме підрозділи будуть здійснювати подальші заходи щодо її перевірки (або реалізації іншим способом).

Але будь яке явище (процес), для осмислення його суті, змісту – повинно бути систематизовано, тобто «знайти» своє місце у системі інших явищ, які є наближеними за метою, видом, суб'єктами тощо. З огляду на цю вимогу, ми знаходимо у системі пошукових заходів певні повторювані тенденції, точки «зіткнення», на підставі яких вибудовуємо систему оперативного пошуку.

Пошук фактичних даних про злочини здійснюється у таких формах: організація пошуку первинної інформації про ознаки ще невідомої протиправної діяльності (оперативний пошук у «чистому» вигляді); організація пошуку невідомої інформації про ознаки вже відомих злочинів (встановлення осіб та конкретних фактів злочинів); аналітичний пошук, що визначається також як «аналітична розвідка». Щодо цієї форми пошуку, то на відміну від ініціативного оперативного пошуку, процес добування оперативно значимої інформації аналітичними методами (аналітичний пошук) начебто «відчужений» від первинних джерел і в указаному сенсі може розглядатися як вторинний щодо першої форми пошукової роботи.

На нашу думку не має значення шляхом застосування яких методів отримана первинна інформація – чи то шляхом спостереження або опитування осіб, чи то використання уявних процесів людини, тобто аналітичне поєднання інформації (вже існуючої у свідомості людини), і відповідно отримання у результаті нового знання, тобто такої інформації, яка не була відома раніш. Аналізуючи раніш проведені дослідження можна дійти висновку, що виявлення ознак латентних злочинів припускає отримання і перевірку первинної інформації про осіб та факти, що становлять інтерес для правоохоронних органів, поза зв'язком з конкретними фактами з наступним виділенням останніх із загальної маси (така форма застосовується для виявлення злочинів за принципом «від злочинця до злочину»), а виявлення злочинів – («інцидентів») (тобто тих, факт вчинення яких став відомим) припускає отримання та перевірку первинної інформації про осіб та факти, що становлять інтерес поза зв'язком з конкретною особою з наступним виокремленням підозрюваної особи з широкого кола осіб, які потрапили у поле зору оперативних підрозділів в процесі розкриття такого злочину (така форма застосовується для виявлення злочинів за принципом «від злочину до злочинця») [9, с. 137-138]. Але серед зазначених принципів відсутній той,

який би «відповідав» аналітичному виявленню злочинів. Можливість застосування аналітичного пошуку виявляється там і тоді, коли криміногенні процеси в певних умовах мають тенденцію до повторюваності, регулярності виявлення в часі та просторі масових факторів. Ці закономірності мають складний статистичний характер, тому основані на них передбачення здійснюються лише на базі вже існуючих знань оперативних працівників про попередньо вчинювані злочини певного виду. Науковці відмічають, що виявлення осіб та фактів, що становлять оперативний інтерес, відбувається за невстановленими і наперед індивідуально невизначеними ознаками. Оперативні працівники не мають певної, заздалегідь визначеної інформації щодо об'єкта оперативного пошуку. Пошук об'єкта здійснюється за ознаками, які задані не матеріалами конкретного кримінального провадження, а на основі загальних уявлень про нього. В цьому випадку розпізнавання досягається шляхом порівняння ознак, властивих тому або іншому об'єкту, з ознаками окремих видів злочинів. В результаті пошуку надходить орієнтуюча інформація і робиться певне припущення, що виявлені об'єкти мають відношення до якого-небудь злочину, тобто встановлюється формальна тотожність отриманих відомостей з абстрактною моделлю протиправного діяння, що існує в свідомості оперативного працівника [10, с. 158-159]. Тобто, все рівно суб'єкт пошуку порівнює певні кластери інформації, тієї, що вже раніше була отримана та зберігається у свідомості у вже обробленому (проаналізованому) вигляді та тієї, яка тільки надійшла, як ззовні так і у результаті аналітичних розумових процесів. Можлива ситуація, коли певним чином систематизовані відомості, можуть виступати як вихідні дані, що орієнтують суб'єкта на конкретних осіб та події, пов'язані зі сферою та інфраструктурою соціально-аномального середовища. Тобто суб'єкт може і не усвідомлювати, що він здійснює аналітичний пошук. Оперативний працівник, маючи певний досвід пошукової діяльності, може підсвідомо порівнювати інформацію, що надходить, з тією, що виходячи з його досвіду у минулому, свідчила про ознаки злочинної діяльності. Тобто оперативний пошук (у фізичному середовищі) поєднується з аналітичним: первинні дані, зібрані під час оперативного пошуку, систематизуються, доповнюються наявними оперативними матеріалами, порівнюються з ними, узагальнюються і можуть потім реалізовуватися, наприклад при підготовці й проведенні оперативно-розшукових та інших заходів з метою виявлення осіб та фактів їх злочинної поведінки.

Отже, основну роль у реалізації цієї форми пошуку мають не факти злочинів, а саме ознаки злочинної діяльності (або такі, що тільки можуть свідчити про наявність злочинної діяльності), які містяться у свідомості суб'єкта пошуку. При пошуку початковий образ особи, матеріального об'єкта, сліду виявляється у свідомості суб'єкта (слідчого, оперативного працівника) у вигляді вірогідної моделі його образу, навичок, властивостей та стану. Для ефективного пошуку необхідні знання демаскуючих ознак певного класу (виду) злочинців, матеріальних об'єктів, слідів у навколишньому середовищі або у середовищі, яке сприяє приховуванню. Пошук спрямований на виявлення (знайдення) серед великої кількості однорідних об'єктів саме того, що має ознаки певного кримінального правопорушення, передбаченого КК України. Враховуючи зазначене, ми виокремлюємо аналітичну форму оперативного пошуку, що реалізується за принципом «від ознак злочинної діяльності до особи, яка готується до вчинення, вчинює або вчинила злочин» і «відповідає» індуктивному напрямку, а змістом цього напрямку є встановлення осіб, які становлять оперативний інтерес, фактів підготовки та вчинення злочинів на підставі непрямих ознак.

Ще одним проблемним питанням, яке не знайшло чіткого відображення у нормативних актах та у наукових розробках є нерегульованість часового проміжку, у який пошукові заходи з виявлення злочинів є саме оперативним пошуком.

За умов сучасного законодавства чітко визначено порядок дій при отриманні інформації з офіційних джерел про факт вчинення злочину з реєстрацією в ЄРДР та початком кримінального провадження. Але, розглядаючи зміст терміну «факт злочину» зрозуміло, що для його використання необхідна наявність всіх елементів складу злочину (об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона), без чого неможливо вести мову про факт вчинення злочину, а тільки про його окремі ознаки. Тому діючим кримінально-процесуальним законодавством передбачено, що кримінальне провадження відкривається при наявності в матеріалах достатніх ознак злочину. Більш точний орієнтир законодавець не називає, та й навряд чи подібний орієнтир можливий. У кожному конкретному випадку суб'єкт на основі свого внутрішнього переконання повинен вирішити, чи починати кримінальне провадження. Однією з підстав для реєстрації в ЄРДР інформації про вчинення злочину є виявлення його ознак оперативними підрозділами. Оперативні працівники отримують первинну інформацію, у якій не міститься ознак усіх елементів складу злочину, тобто може йтися про суб'єктивну думку оперативного працівника про можливу наявність

ознак злочину, а не власне ознак злочину. Зрозуміло, що за таких умов перш ніж вносити дані до ЄРДР, необхідно провести певну перевірку, необхідність проведення якої диктує логіка, але прямо не вказує жодний нормативний акт. Так само чітко не вказано, що під час (а у деяких випадках – у межах досудового розслідування) оперативні працівники проводять ряд пошукових заходів, які формально не є НСРД (і здійснюються без доручення уповноважених осіб), оскільки виконуються ініціативно у процесі виявлення інших злочинів, які вчинені особами, які вже є підозрюваними, але жодні матеріали у кримінальному провадженні відносно цих злочинів відсутні. Ця, та ряд інших ланок пошукової роботи практично не регулюються нормативно, що обумовлює необхідність теоретичного визначення етапів оперативного пошуку, тобто певної «прив'язки» поняття «пошук» до виду або етапу інформаційно-пізнавальної діяльності, яка здійснюється в процесі виявлення та розслідування злочинів. Науковці, які розглядали стадії оперативного пошуку виділяють наступні стадії: визначення місць де криміногенні процеси мають тенденцію до повторюваності, регулярності проявів у часі та просторі, а також ознак, притаманними об'єктам пошуку; встановлення осіб, предметів та явищ, що становлять оперативний інтерес, на підставі розпізнавання за пошуковими ознаками, виявлення первинної інформації про ознаки протиправного діяння; перевірка первинної інформації про ознаки протиправного діяння; оцінка результатів перевірки та висновок про наявність або відсутність ознак злочину; прийняття рішення про використання результатів пошуку [8, с. 158].

Але, ми маємо на увазі не стадії процесу оперативного пошуку, а часові проміжки до початку досудового розслідування та під час його проведення. На нашу думку оперативний пошук може здійснюватися незалежно від стадії досудового розслідування (кримінального процесу), не кажучи про його проведення з метою виявлення латентних злочинів. У такому контексті ми виокремлюємо стадії оперативного пошуку як організаційно тактичної форми діяльності оперативних підрозділів щодо виявлення злочинів:

– стадія ініціативного пошуку передбачає проведення заходів, спрямованих на отримання первинної інформації. Правовою підставою для проведення пошукових заходів на цій стадії є ст. 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», у якій зазначено, що оперативні підрозділи у межах своїх повноважень зобов'язані вживати необхідних оперативно-розшукових заходів щодо попередження, своєчасного виявлення і припинення злочинів та викриття причин й умов, які сприяють вчиненню злочинів, здійснювати профілактику правопорушень;

– стадія виявлення ознак злочину передбачає проведення заходів спрямованих на перевірку первинної інформації з метою прийняття рішення, або проведення оперативної розробки, або передачі отриманих матеріалів до органів досудового розслідування для реєстрації у ЄРДР та початку кримінального провадження. У випадку отримання інформації про окремі ознаки злочину, що готується (або відсутності впевненості у вчиненні саме злочинних дій) оперативні підрозділи здійснюють ряд пошукових та аналітичних заходів спрямованих на перевірку отриманої інформації;

– на початку кримінального провадження реалізується стадія підтвердження вчинення злочину. Оскільки у ч. 2 ст. 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [11] зазначено, що в разі виявлення ознак злочину оперативний підрозділ, який здійснює ОРД, зобов'язаний невідкладно направити зібрані матеріали, у яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена КК України, до відповідного органу досудового розслідування для початку та здійснення досудового розслідування в порядку, передбаченому КПК України, то, аналізуючи логіку законодавця, стає зрозумілим, що в разі, коли оперативним підрозділом виявлено саме фактичні дані (підтверджені) про вчинення кримінального правопорушення (а не окремі ознаки злочину), то здійснюється передача до відповідного органу досудового розслідування. Тому пошукові заходи на цій стадії спрямовані на отримання даних, які дозволять визначити наявність елементів складу конкретного злочину у діях певної особи;

– під час досудового розслідування паралельно кримінальному провадженню (або з метою його супроводження, або ініціативно) здійснюються заходи оперативного пошуку (встановлення елементів складу злочину). Такий висновок можна зробити, порівнюючи норми КПК [12] (які регламентують проведення НСРД) та норми ЗУ Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [11] (зокрема ст. 8, що регламентує права оперативних підрозділів). Аналізуючи норми зазначеного Закону, можна дійти логічного висновку, що права, зазначені в пунктах, у яких присутнє посилання на конкретну статтю КПК України [12], можуть бути реалізовані виключно шляхом проведення НСРД (а отже, у процесі оперативного супроводження кримінального

провадження). Оскільки інші права (як то: опитувати осіб за їх згодою, використовувати їх добровільну допомогу; відвідувати жилі та інші приміщення за згодою їх власників або мешканців для з'ясування обставин злочину, що готується, а також збирати відомості про протиправну діяльність осіб, щодо яких провадиться перевірка; отримувати від юридичних чи фізичних осіб безкоштовно або за винагороду інформацію про злочини, що готуються або вчинені, та про загрозу безпеці суспільства і держави; створювати і застосовувати автоматизовані інформаційні системи тощо) та заходи шляхом проведення яких вони реалізуються – не знаходять відображення у КПК України, то відповідно можна зробити висновок, що вони продовжують реалізуватися у ході проведення оперативного пошуку (оскільки проведення оперативно-розшукових заходів, як засобів забезпечення кримінального провадження – заборонено, оскільки всі вони повинні проводитися у рамках НСРД), який здійснюється не залежно від процесу досудового розслідування, але результати якого можуть бути використані у кримінальному провадженні.

Висновки. Оперативний пошук фактичних даних про кримінальні правопорушення здійснюється у таких формах: пошук первинної інформації про ознаки ще невідомої протиправної діяльності; організація пошуку невідомої інформації про ознаки вже відомих злочинів; аналітичний пошук. Стадіями оперативного пошуку як організаційно тактичної форми діяльності оперативних підрозділів є: ініціативний пошук; виявлення ознак злочину; підтвердження вчинення злочину; встановлення елементів складу злочину. Виокремлення аналітичної форми оперативного пошуку дозволяє визначити його напрямком, що реалізується за принципом «від ознак злочинної діяльності до особи, яка готується до вчинення, вчинює або вчинила злочин» і «відповідає» індуктивному напрямку, та зміст цього напрямку – встановлення осіб, які становлять оперативний інтерес, фактів підготовки та вчинення злочинів на підставі непрямих ознак.

Список використаних джерел:

1. Дарага Р.Д. Протидія підрозділами ДСБЕЗ МВС України злочинам, що пов'язані з виготовленням та розповсюдженням фальсифікованої продукції: дис..канд. юрид. наук: 12.00.09. К., 2013. 250 с.
2. Белкін Р.С. Курс криміналістики. Криміналістичні засоби, прийоми та рекомендації. Т. 3. *Юрист*, 1997. 480 с.
3. Савчук Т. І. Про виявлення економічних злочинів. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2010. № 1 (48). С. 93–99.
4. Корж В.П. Теоретичні основи методики розслідування злочинів, вчинених організованими злочинними угрупованнями у сфері економічної діяльності: *моногр.* Х.: НУВС, 2002. 412 с.
5. Петросян В. Г. Криміналістичне та оперативно-розшукове забезпечення виявлення злочинів, вчинених суб'єктами господарювання з ознаками фіктивності: дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09. Ірпінь, 2012. 221 с.
6. Хірсін А.В. Криміналістичне забезпечення розслідування корисливо-насильницької організованої злочинної діяльності: дис... канд. юрид. наук: 12.00.09. К., 2006. 291 с.
7. Шишкін А. О. Теоретичні та організаційно-тактичні основи оперативно-розшукової діяльності щодо боротьби з одержанням неправомірної вигоди службовою особою: дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.09. Х., 2014. 230 с.
8. Шаповалов О.О. Поняття та сутність оперативного пошуку. *Наук. вісник НАВС*. 2017. № 2. С. 149–159.
9. Шаповалов О. О. Проблеми правового забезпечення проведення оперативного пошуку. *Тенденції та пріоритети реформування законодавства України: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (Херсон, 9–10 грудня 2016 р.)*. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2016. С. 136–138.
10. Бех О.В. Протидія оперативними підрозділами Національної поліції України злочинам у сфері службової діяльності: дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.09. К., 2018. 305 с
11. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лют. 1992 р. № 2135-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. №22. ст. 303.
12. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітн. 2012 р. *Голос України*. № 90-91 від 19.05.2012.